

Banický chodník Staré Hory

Kraj:	Banskobystrický kraj
Okres:	Banská Bystrica
Geomorfologické jednotky:	Starohorské vrchy a Veľká Fatra
Geologická jednotka:	jadrové pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Staré Hory, kaplnka
Východisko:	Staré Hory, kaplnka sv. Anny (pri odbočke na Tureckú)
Trasa:	Staré Hory: v rámci obce a v jej bezprostrednom okolí
Dĺžka:	4,3 km (bez predĺženia k 11. zastávke)
Čas prechodu:	2 h (bez predĺženia...)
Počet zastávok:	11
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: banícke, historické

Typ chodníka: samoobslužný, okružný s tromi odbočkami, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Čiastočné prepojenie na červenú, modrú, žltú a zelenú turistickú značku.

Rok otvorenia: 2014, 2019 pridaná 11. zastávka

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Občianske združenie Haliar, Staré Hory 106, 976 02 Staré Hory, tel. 048 / 4199 239; 0908 993 903

Poznámka: Chodník je súčasťou plánovaného prepojenia Cesty medi do Španej Doliny.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre vlastivednú exkurziu alebo vychádzku včítane návštevy súkromnej stálej baníckej expozície (viac v hesle nižšie).

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Staré Hory. Obec severne od Banskej Bystrice v doline Starohorského potoka, tvoriacej hranicu medzi Starohorskými vrchmi a Velkou Fatrou, ktorou prechádza významná a frekventovaná štátna cesta Banská Bystrica - Ružomberok. K Starým Horám patria aj bývalé uhliarske osady Dolný Jelenec, Horný Jelenec, Valentová, Rybie, Prašnica, Richtárová a Polkanová. Obec vznikla ako banícka osada v 13. storočí - ťažili a spracúvali sa tu rudy striebra a medi. Vrchol rozvoja dosiahli na prelome 15. a 16. storočia, kedy tu bol vybudovaný komplex hút, čo podmienilo aj rozvoj ťažby dreva a uhliarstva. Po ich útlme sa doplnkovým zamestnaním od 17. storočia stalo čipkárstvo. Jeho tradíciu rozvinula koncom 19. storočia aj štátna čipkárska dielňa. Staré Hory sú tiež známym katolíckym pútnickým miestom s históriou púti od 15. storočia. Na mieste údajného zjavenia vo svahu nad ústím Richtárskeho potoka do Starohorského potoka na južnom okraji obce sa nachádza hojne navštevované **pútnické miesto Studnička** s prameňom a kaplnkou so sochou Panny Márie z kararského mramoru. Pod ním pri hlavnej ceste stojí barokový rímskokatolícky farský kostol - bazilika Navštívenia Panny Márie -, postavený v rokoch 1448 - 1499, národná kultúrna pamiatka. Obec zohrala významnú úlohu počas Slovenského národného povstania: v októbri 1944 tu mala partizánska brigáda Jegorova poľnú nemocnicu, koncom októbra 1944 dolinou ustupovali smerom na Donovaly jednotky povstaleckej armády, partizáni aj civilné obyvateľstvo, v zime 1944/45 pod Jelenskou skalou sídlil štáb partizánskej brigády Pomstiteľ (bunker Mor ho!). V severnej časti obce pri kaplnke sv. Anny v obytnom dome č. 106 je prístupná súkromná **stála banícka expozícia** Ivana Čillíka a jeho syna Richarda, ktorí tu sústredili unikátne exponáty typické pre starohorskú a špaňodolinskú banskú oblasť.

Šachta Terézia (Therézia) v Richtárovej. Pozostatky 93 m hlbkej šachty nad baníckou osadou Richtárová v doline Richtárskeho potoka v Starohorských vrchoch juhovýchodne od Starých Hôr. Dolina bola pomenovaná podľa prvého richtára Ondreja, ktorému Belo IV. daroval toto územie za rozvoj strieborných baní. Z technického diela sa tu zachovali obvodové múry s jamou pre vodné koleso. To slúžilo na pohon hriadeľa, na ktorom boli umiestnené laná na vyťahovanie vyťaženého materiálu a spúšťanie baníkov do šachty. Zachovali sa aj časti múrov strojovne. Terézia slúžila ako vetracia šachta do ostatných banských diel.

Prírodná rezervácia Pralesy Slovenska - Japeň. Jedna z početných častí (lokalít) hromadného chráneného územia Pralesy Slovenska, vyhláseného v roku 2022, chrániaca pralesy na severovýchodných svahoch Predného Japeňa (1 154 m n. m.) a juhozápadnom svahu Líšky (1 445 m n. m.) - výbežkoch z masívu Krížnej nad obcou Turecká na juhovýchode Velkej Fatry. V prevládajúcich jedľových bučinách a javorovo-bukových horských lesoch a lokálne sa vyskytujúcich typicky

vyvinutých lipovo-javorových sutinových lesoch okrem buku, dosahujúceho vek okolo dvesto rokov, rastú javor horský, jedľa, jaseň, brest horský, zriedkavo i smrek. Flóru tvoria bežné druhy týchto spoločenstiev, na zachovalé vegetačné spoločenstvá sú viazané typické druhy fauny karpatského bukového horského lesa. Rezervácia, sprístupnená značenými turistickými chodníkmi, leží v rámci Národného parku Veľká Fatra a je súčasťou územia európskeho významu Veľká Fatra a chráneného vtáčieho územia Veľká Fatra (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Starohorské vrchy. Nevelké jadrové pohorie na strednom Slovensku medzi Kordíkmi, Králikmi, Hiadelom, Korytnicou-kúpeľmi a Starými Horami, ohraničený zo západu Kremnickými vrchmi, z juhu Zvolenskou kotlinou, z východu Nízkymi Tatrami a zo severozápadu Veľkou Fatrou. Budujú ho rôzne tektonické jednotky Centrálnych Západných Karpát a má preto veľmi zložitú a pestrú geologickú stavbu. Od západu sem okrajovo zasahujú neovulkanity (v tejto časti bola vyčlenená Kordická brázda). Vo zvyšku územia sa striedajú najrôznejšie horniny: paleozoické granodiority až granity, ortoruly, pieskovce (s prevažne hladším reliéfom) a triasové, jurské a kriedové vápence, dolomity, pieskovce, slieňovce, kremence, bridlice s mnohotvárnym členitým reliéfom často so strmými až bralnatými svahmi a úzkymi dolinami, ale aj hôlnatým najvyšším vrchom v pohorí - Kozím chrbtom (1 330 m n. m.). Takmer celé pohorie je súčasťou povodia Hrona. Na západe ho križuje Bystrica, do ktorej ústi Starohorský potok a Banský potok, ďalšími tokmi sú napr. Ľupčica, Moštenický potok, Uhliarsky potok, Vážna. Len severovýchodný cíp odvodňuje do Váhu Korytnica. Na styky tektonických jednotiek sa viažu vývery početných minerálnych prameňov, napr. Moštenická kyslá, Hiadelská kyslá, pramene v Korytnici-kúpeľoch. Pohorie je zväčša zalesnené prevažne zmiešanými lesmi (prevláda buk lesný a smrek obyčajný). V oblasti Španej Doliny a Starých Hôr v strednej časti územia sa historicky ťažili významné ložiská medenej a striebornej rudy a pôvodný ráz krajiny bol do značnej miery zmenený. Pohorie dolinou Bystrice pretína a jeho celým severným okrajom ďalej vedie frekventovaná cesta medzinárodného významu, dolinou Bystrice prechádza železničná trať. V jeho vnútri leží viacero obcí, najmä pri dopravných líniiach či v bývalých banských územiach.

Veľká Fatra. Jedno z najrozsiahlejších jadrových pohorí Slovenska s málo narušeným prírodným prostredím medzi Kralovanmi, Hornou Štubňou, Harmancom, Donovalmi, Ružomberkom a Párniceou. Horstvo dosahujúce vrchom Ostredok 1 596 m n. m. je zo severu rozčlenené dolinou Lubochnianky, najdlhšou na Slovensku (cca 20 km), má spoločne severojužne prebiehajúci ústredný chrbát, ktorý sa od Ploskej delí na dva (pôdorys chrbtov má tvar Y). Tektonický vývoj územia s pestrým geologickým podložím a vonkajšie geomorfologické činitele podmienili rôznorodý charakter reliéfu a jeho veľkú členitosť. Granitové a granodioritové jadro je odkryté a vychádza na povrch len v severnej časti pohoria, a to v páse Smrekovica - Vyšná Lipová (medzi Podsuchou a Kantorskou nad Sklabinským Podzámkom). Zvyšnú časť územia pohoria budujú prevažne mezozoické sedimentárne horniny. Zjavne kontrastujú východné mätko modelované najvyššie časti hlavného chrbta s hôlnym reliéfom na slienitých vápencoch, slieňovcoch, slienitých či ílovitých bridliciach s jeho západnými rázsochami so skalnatými až bralnými územiami na prevažujúcich vápencoch a dolomitoch s hojnými povrchovými i podzemnými krasovými útvarmi a dolinami Rakšianskou, Gaderskou, Blatnickou, Necpalskou a Belianskou. Spomedzi okolo tristo evidovaných jaskýň v podcelku Bralnej Fatry vynikajú Mažarná (dlhá 134 m) a Horná Túfna (dlhá 85 m). Pohorie patrí povodiu Váhu (priamo aj prostredníctvom prítokov Revúcej, Oravy a Turca), len maličké územie na juhovýchode odvodňuje Starohorský potok, resp. Bystrica do Hrona. Pohorie je v nižších polohách zalesnené, najcennejšie pralesné porasty sú prísnymi rezerváciami. Osobitý charakter najvyšších polôh ústredného chrbta - hole (horské lúky) - sú zvyškami areálov historicky odlesnených pre účely pastvy. Ich rozsah sa v súčasnosti znižuje vysádzaním pôvodne sa tu vyskytujúcej kosodreviny najmä za účelom zníženia lavínového ohrozenia. Akcentovaný reliéf a pestrý geologický podklad umožnil zachovanie rastlinných spoločenstiev z rôznych období postglaciálneho vývoja. Vzácné sú spoločenstvá zvyškov reliktných borín na vápencových a dolomitových bralách. Typickým pre hôlne spoločenstvá hlavného chrbta je masový výskyt veternice narcisokvetej (*Anemone narcissiflora*), zvláštnosťou je najmasovejší výskyt

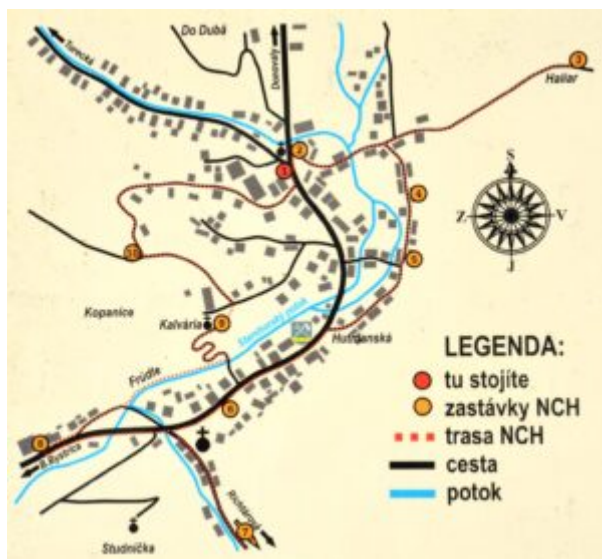
treťohorného reliktu tisu obyčajného (*Taxus baccata*) v rámci strednej Európy nad Horným Harmancom. Na území Velkej Fatry prevažujú horské druhy živočíchov, zo šeliem sa vyskytuje medveď, rys aj vlk, hniezdi tu orol skalný. Pre zachovalosť a výnimočnosť prírody pohoria bol na jeho prevažnej časti územia (s výnimkou väčšiny okrajových častí) vyhlásený národný park.

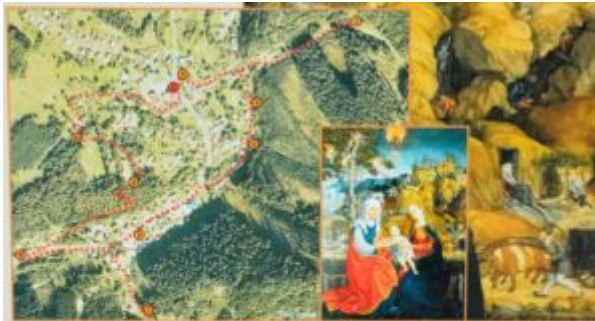
Názvy informačných panelov

1. Z baníckej histórie obce
2. Stála banícka expozícia
3. Trojičná šachta a banské odvaly v Haliari
4. Banský meračský úrad
5. Stará haliarska dedičná štôľňa
6. Budova správy hutníckeho komplexu
7. Šachta Thérézia a banské odvaly v Richtárovej
8. Mestský banský úrad a banícky špitál
9. Cirkevné dejiny obce Staré Hory
10. Panoramatický pohľad na dolinu Haliar
11. Štôľňa na ťažbu barytu

Trasa banického chodníka Staré Hory

Obraz Rolnícká Bývala, najstárie vybrané zobrazenie banickej činnosti (Nemalý autor, 1. 1913, so stienou v spreji Banického múzea v Rastave)

Zastávky banického chodníka Staré Hory:

- Z banickej histórie obce
- Stála banická expozícia
- Trojičná šachta Hallar a banské odvaly v Hallari
- Banský meračský úrad
- Stará hallarska dedičná štôlňa
- Budova správy hutnickeho komplexu
- Šachta Thérézia a odvaly v Richtárovej
- Mestský banský úrad a banický špítal
- Cirkevné dejiny obce Staré Hory
- Panoramatický pohľad na dolinu Hallar

